‘Van verliefdheid naar echte liefde’: over identiteitsleren van docenten en studenten

Een interview met lector Frans Meijers

Beroepskeuze is net als een relatiekeuze: verliefd worden kan iedereen, maar een echte relatie aangaan, echte liefde, is zelf heel hard werken. Dat lukt pas als je ervaringen opdoet, als je in de praktijk ervaart hoe je dat moet doen.

Hoe kunnen je beter inzicht krijgen in de belevingswereld van jongeren?

Moet je jezelf die vraag wel stellen? Ik vind het een totaal verkeerde benadering om te denken dat het een marketingvraagstuk is, vanuit de gedachte ‘als we beter kunnen laten zien hoe leuk we zijn komen leerlingen alsnog’. Dit is absoluut een verkeerd vertrekpunt. Het klopt dat jongeren een negatief imago hebben van techniekonderwijs, maar dit blijkt niet zo bepalend voor hun opleidingskeuze. Uit veel onderzoek dat we hebben gedaan blijkt zelfs dat in onze industriële samenleving de gemiddelde jongere *totaal* geen idee heeft van wat hij wilt gaan doen. Je wilt wel investeren in de toekomst, maar je bent vooral gestuurd door je ouders. Zie de schoolloopbaan als een auto: de ouders zijn de motor met een tomeloos ambitieniveau ‘zo lang en zo hoog mogelijk’, de docent zit achter het stuur ‘jij bent een typische alfa, of juist een typische beta’ en de leerling zit op de achterbank. Als een leerling zich *afvraagt* ‘zal ik hartchirurg worden of fijnmechaniek doen en horlogemaker worden?’, dan zullen de ouders zeggen: ‘doe maar hartspecialist, want dat verdient meer’. Of ‘stel de keuze nog even uit’, hopen dat het toch hartchirurgie wordt. Maar helemaal niemand vraagt: ‘Wat trekt jou nou aan in die beroepen? Wat wil jij graag doen?!’ Dat doen de ouders niet, maar ook de docenten doen dat niet. En daar ligt het probleem.

Hoe kom je dan toch bij een techniekopleiding terecht?

De meeste leerlingen worden zich pas een beetje bewust van wat ze willen als ze gaan afstuderen, als ze *zelf* verantwoordelijk worden. Als jij geen intrinsieke motivatie hebt voor een beroep ben jij wel enorm vatbaar voor invloeden van buitenaf (zoals positieve of negatieve beeldvorming in de media). Alleen op dit punt speelt beeldvorming dus een tamelijk marginale rol. Wil je de studiekeuzes gaan veranderen dan kun je goed terecht bij veel onderzoek over keuzeprocessen. En daaruit komt glashelder naar voren: bij de opleidingskeuze is het allerbelangrijkste de eigen ervaring en objectieve informatie komt pas helemaal achteraan. Eigen ervaringen zijn de belangrijkste determinant en bij gebrek daaraan de ervaringen van mensen die je vertrouwt en op die leeftijd zijn dat veelal de ouders.

Onderwijs is een steeds meer in zichzelf gekeerd pedagogisch reservaat, het biedt totaal geen eigen ervaringen. De schoolvakken bestaan ook alleen *in* de schoolrealiteit en hebben nauwelijks relatie met echte problemen daarbuiten. Mijn stelling is: **om de instroom in het techniekonderwijs te verbeteren moet je ten eerste *ervaringen organiseren met techniek in de praktijk***. Dan gaan al een heel aantal leerlingen zeggen: ‘Goh dat is best leuk, dingen maken!’ Iedereen doet wel al excursies, kennismaken met toepassingen van techniek, enzovoort, maar dat is alleen genoeg om ‘verliefd’ te worden. **Je moet ook de volgende stap zetten:** van verliefdheid echte liefde maken en dat betekent *samen* concrete problemen oplossen. Ook in de beroepskeuze is dat zo belangrijk: de dialoog aangaan met ervaren vakmensen over *kernproblemen* en *beroepsdilemma*’s. Uit het omgaan met kernproblemen komt naar voren wat je nodig hebt om goed te zijn in dat beroep en in het omgaan met beroepsdilemma’s ga je jezelf de vragen stellen: *wie ben ik? wat wil ik en welk werk past er bij mij? Kan ik in dit werk (in deze relatie) het soort mens zijn dat ik denk dat ik ben?* En deze *dialoog* moet ze voeren met ervaren vaklui, omdat die credibility hebben in de ogen van de student en omdat ze vanuit de actuele stand van zaken kunnen redeneren. Maar die dialoog is geen louter cognitief proces; het is de ontwikkeling van een *arbeidsidentiteit*. Docenten in de school kunnen zelden in deze dialoog voorzien om dat ze veel te

weinig buiten de school komen en daardoor kennis en ervaring missen om door leerlingen als een serieuze partner in deze dialoog gezien te worden.

Het enige wat het onderwijs kan doen is samen met de praktijk, levensechte concrete problemen in het onderwijs centraal stellen en leerlingen hier ontwerpgericht mee aan de slag laten gaan. Een belangrijk inzicht uit de leerpsychologie is hierbij dat als je leerlingen zo veel mogelijk verantwoordelijk maakt voor de inhoud, voortgang en evaluatie van hun leertraject, ze het meeste leren. Ik zie echt vraaggestuurd onderwijs in het HBO nog nergens, een enkel mooi voorbeeld is het project Extreme Learning op het MBO van het Friesland College. Dat is volledig vraaggestuurd ingericht, zonder curriculum, volgens prestaties waarbij docenten *en* studenten op vrijwillige basis meedoen.

Identiteitsleren van docenten

Maar wat men in Extreme Learning nu merkt is dat je er niet bent met het – vraaggestuurd – aanbieden van leerervaringen in de vorm van zogenoemde ‘prestaties’. De dialoog over kernproblemen en beroepsdilemma’s komt niet uit zichzelf op gang – ook niet als het curriculum vraaggestuurd is – maar moet georganiseerd worden. En dan blijkt dat zowel de docenten als het werkveld eigenlijk ook een zelfde identiteitsontwikkeling moeten doormaken als de student. Ze moeten zich een andere professionele identiteit eigen maken om hun rol goed te kunnen vervullen. Docenten zijn heel snel geneigd om het toch voor leerlingen in te gaan vullen en werkgevers hebben de neiging om vooral te kijken naar de kosten van het aangaan van die dialoog. Je ziet daar ook dat de docenten zich veel meer in het werkveld moeten laten zien. Het HBO loopt hier op achter, er wordt hier nog veel te weinig urgentie gevoeld.

Instromen in techniekonderwijs als concreet ontwerpvoorbeeld?

Ook voor docenten geldt: ga ontwerpgericht leren in dialoog met elkaar. En ga daarbij ook kritisch onderzoeken of je überhaupt verder gaat komen met jouw eigen probleemdefinitie? Is het wel een marketingvoorbeeld? Uit allerlei good practices komt glashard naar voren dat meer voorlichting en informatie niet helpen. Hoe kunnen we het voorbeeld dan toch slim aanpakken? Begin met hen zelf het probleem te laten definiëren: wat is de praktijktheorie en waar is dat op gebaseerd? Is dat casuïstiek of is het ergens anders op gebaseerd? En dan ‘just in time, just enough’ een heel klein beetje theorie waarmee ze meteen kunnen gaan ontwerpen. Dat is het begin van een reconstructieproces. En dan wederom met een levensecht probleem, ontwerpgericht leren, in dialoog met de ervaren vaklui aan de slag. Als je dan vervolgens gaat onderzoeken wat iemands rol is, uitgaande van hun eigen praktijktheorie, gaan ze ook hun eigen identiteit verder ontwikkelen. Belangrijk hierbij is om dan ook zelf op zoek te gaan naar: wat is mijn toegevoegde waarde? Wat zijn mijn eigen drijfveren? Hoe kan ik daar beter in worden? Hoe kan ik *dat* leren? En dan als ondersteuner (docent?) De vraag stellen: Hoe kan ik je daarbij helpen? Als mensen zich gesteund voelen hebben ze vaak heel weinig nodig van anderen om te leren, om te durven anders te kijken naar het voorbeeld. Maar als je zelf het leerproces niet doormaakt kun je dat ook niet bij anderen begeleiden.

Extra noot: al deze gedachten zijn veel verder uitgewerkt in F. Meijers (2005). De loopbaan de klos. Loopbaanoriëntatie en –begeleiding in het beroepsonderwijs. Leeuwarden: LDC Publicaties (ISBN 90-85052-92-0).